

NA
JEDEEN
ŽIVOT
AŽ
PŘÍLIŠ

MILAN
RÁČEK

Copyright © Milan Ráček, 2005
Translation © Eva Hermanová, 2016

ISBN 978-80-7473-411-3

PROLOG

Muž v modré milicionářské uniformě, která byla jeho pracovním oblečením, zastoupil doktoru Jílkovi cestu a odměřeně od něj požadoval doklady.

„Musí se legitimovat i oběti, které vezou od nehody?“ mumlal oslovený, zatímco hledal doklady v kapsách.

„Je to moje povinnost, soudruhu doktore,“ odvětil muž o něco přátelštěji a listoval přitom v podaném občanském průkazu.

„Řeknete mi, co vás k nám přivádí?“ zeptal se s nepřeslechnutelným ironickým podtónem v hlase.

„Jedu navštívit svého kolegu, pana doktora Hrobaře,“ odpověděl doktor Jílek stroze.

„Páni už neexistují,“ poznamenal uniformovaný muž důrazně a odcházel k vrátnici, Jílkův průkaz stále ještě v ruce.

„Doktor,“ znovu se podíval do legitimace, „doktor Jílek k soudruhu Hrobařovi,“ nahlásil přehnaně hlasitě, otočil se na hosta a řekl téměř omluvně: „Je nahluchlý,“ a dále čekal beze slov. Po chvíli se ozval hlas vrátného, prozrazující náruživého kuřáka.

„Doktor Hrobař čeká dole.“ Slovem dole byla myšlena prosektura. Ačkoliv Jílek v hradištské nemocnici nikdy nebyl, věděl, kde má svého kolegu hledat.

Špitály z třicátých let byly stavěny až na drobné detaily všechny stejně. V centrální části hlavní budovy se nacházel prosklený operační sál zastřešený rovněž prosklenou kupolí. U návštěvníků budil respekt, ne-li přímo strach. Ještě tajemněji ovšem působila spalovna, ve které se likvidovaly amputované části lidských těl, ale také použitý zdravotnický materiál jako vata nebo obvazy všeho druhu a silně zašpiněné povlečení, a to bez ohledu na znečištění ovzduší.

Najdu ho ve sklepe hlavného traktu, pomyslel si host právě v okamžiku, když proti němu vyšla zdravotní sestra a oslovila jej: „Doktor Jílek?“ zeptala se s úsměvem, a než stačil odpovědět, vyzvala ho, aby ji následoval.

„Poslal mě pan doktor Hrobař,“ řekla po chvíli, aniž by se k němu otočila, jen aby přerušila ticho.

Tak něžné stvoření a pracuje na patologii, pomyslel si v duchu Jílek, zatímco vnímal stále silnější zápach dezinfekce. Z této směsi pachů nebylo těžké identifikovat formaldehyd a alkohol, se třetí, sladce zapáchající složkou si ale nedokázal poradit. To bude určitě ten nový zázračný prostředek nazvaný po svém tvůrci *kaiserling*, táhlo mu hlavou; ve stejném okamžiku si uvědomil skutečný důvod své návštěvy.

K věci. Nejsem tady přece na exkurzi, jsem tady proto, abych zjistil skutečnou příčinu smrti svého švagra, zlobil se lékař sám na sebe.

„Vítám tě, milý příteli!“ těmito slovy vytrhl doktor Hrobař svého kolegu ze studií z jeho rozpolceného uvažování. Srdečně se pozdravili, přičemž Hrobař vyjádřil politování nad smutným důvodem kolegovy návštěvy. Z krátké výměny názorů vyplynulo, že se oba

lékaři domnívají, že příčina smrti byla jiná, než jaká je uvedena v úmrtním listě.

„Zesnulého našla manželka v předsmrtném deliriu ležícího vedle postele,“ vysvětlil Jílek svému kolegovi, který mezitím sundával z mrtvoly, ležící na prostředním pitevním stole, bílé prostěradlo.

Mrtví působí mnohem menší, než byli za života, pomyslel si Jílek, oblékal si při tom bílý plášť, který mu jeho kolega podal, a narovnával do správné polohy otočný stoleček ze světlého mramoru, jenž sloužil k odkládání orgánů odebraných při pitvě k ohledání. Ve stejnou chvíli zazvonil telefon.

„Soudruhu doktore, přišli za vámi dva muži,“ sdělil hlasitě vrátný. Mnohem tišeji, zakrýváje dlaní sluchátko, k tomu ještě dodal: „Jsou to Rusové,“ a zavěsil.

„Co chtějí Rusové zrovna ode mě?“ zeptal se Hrobař spíš sám sebe než obou přítomných a vyšel záhadným návštěvníkům vstříc.

Když se s nimi vrátil, představil mužům doktora Jílka jako svého asistenta, nezvaní návštěvníci mu ale nevěnovali jediný pohled.

„Který je Kreps?“ zeptal se netrpělivě jeden z mužů se silným ruským přízvukem. Tón jeho hlasu prozrazoval vyšší postavení ve všemocném a neprůhledném aparátu, kterého se obávali jak nepřátelé, tak přátelé.

Doktor Hrobař odhalil mrtvolu, kterou jeho kolega mezitím znovu zakryl, a značně iritovaný čekal na další instrukce.

Vyšší muž, který česky neuměl, zašátral v aktovce a podržel svému kolegovi před očima fotografii, jež byla díky zvětšení silně zrnitá. Doktor Jílek, který stál

za mužem a mohl mu tak nahlédnout přes rameno, uviděl mezi ostatními uniformovanými osobami zakroužkovaný obličej svého švagra. V tu chvíli mu bylo všechno jasné. Ti muži měli ověřit identitu zemřelého. Zjevně pro ně bylo velmi důležité vyloučit případnou manipulaci. Z doslechu nebo také z literatury znal případy, ve kterých byla nějaká osoba prohlášena za mrtvou a pohřbena, ve skutečnosti ale žila dál s novou identitou.

Teprve nyní Jílek pochopil kvapný útěk svého příbuzného z Jablonce a přestal se divit, že jeho švagr psychickému tlaku podlehl.

Mít v patách sovětskou státní bezpečnost může být smrtelné, sesumíroval si pro sebe právě ve chvíli, kdy česky mluvící agent zvedl bez svolení sluchátko a informoval se na předvolbu, kterou by se mohl dostat do veřejné telefonní sítě. Vytočil relativně krátké číslo a potvrdil ve svém rodném jazyce identitu zemřelého. Dalšímu obsahu telefonátu nerozuměl ani Jílek, ani Hrobař. Po ukončení dlouhého rozhovoru se muž otočil k nechápavě přihlížejícím lékařům a sdělil jim, že je ve vyšším zájmu provést ohledání mrtvoly ve vojenské nemocnici.

„Existuje podezření, že soudruha Krepse zabily nepřátelské živly, které chtěly zabránit jeho spolupráci s progresivními silami socialistické společnosti. Abychom mohli tento zločin odhalit a potrestat, musíme znát přesnou příčinu smrti. Pohřební služba přiveze mrtvého v den pohřbu, který se koná příští sobotu, tedy 14. listopadu ve tři hodiny odpoledne, v uzavřené rakvi. Soudruzí z pohřebního ústavu jsou již na cestě, aby mrtvolu převezli do kasáren. My dva jej budeme

doprovázet,“ sdělil důrazně služebně starší muž a kývl při tom směrem ke svému kolegovi.

Doktor Hrobař se snažil proti tomuto rozhodnutí protestovat tím, že požadoval soudní rozhodnutí o vydání mrtvoly. Současně navrhoval, že by ohledání provedl spolu s kolegy z vojenské nemocnice. Slovo mající instruktor, jak byli označováni infiltrovaní příslušníci sovětské státní bezpečnosti, věnoval lékaři dlouhý pohled a s ironickou laskavostí v hlase řekl: „Soudruhu doktore,“ krátce se odmlčel, pohled stále upřený jeho směrem. A pak stejně měkce ale důrazně pokračoval: „Vezměte na vědomí, že záležitost je v chodu.“

Pro Hrobaře trapnou situaci přerušil telefonát vrátného.

„Přepravní služba je tady, mám ji pustit dovnitř?“

„Ano prosím,“ zněla rezignovaná odpověď lékaře, který pochopil, že jakýkoliv odpor proti skutečným státním mocipánům je nesmyslný. Mrtvola byla odnesena v zinkové přepravní rakvi a Rusové se přehnaně přátelsky rozloučili.

Muži v bílých pláštích si sedli ke stolu. Až po delší době přerušil Jílek nervy drásající ticho.

„Co si o tom myslíš?“ zeptal se a zkoumavě se na Hrobaře zahleděl.

„Co už si můžu myslet, oni v této zemi vládnou a můžou si dělat, co chtějí, bratři...“

„Myslím poznámku, že by s nimi František mohl spolupracovat,“ skočil Jílek svému příteli do řeči.

„Nesmysl. Jestli ho skutečně někdo zabil, pak to byli oni. Jednoduše věc překrucují a odůvodňují tím řadu zatčení takzvaných podezřelých. Už toho mám dost. Je to horší než za protektorátu. Němci byli brutální. Byli

to ale naši nepřátelé a pozice byly jasné. Byli předvídatelní. Tito ale, to jsou vlci v rouše beránčím. Jednají nevypočitatelně, a proto jsou také nebezpečnější.“

Pochybnosti, které doktora Jílka tížily, byly našťástí rozptýleny. Těžko by se mohl vyrovnat se skutečností, že se jeho švagr nějakým způsobem zapletl s mocipány. Ztratil by v něj důvěru. Často spolu dlouhé hodiny mluvili o politice, ale také o strategii přežití v nových podmínkách. František neuvažoval o aktivní roli. Všichni musíme dělat kompromisy, nad jejich rámec se angažují jen ti, kteří jsou režimu oddáni z přesvědčení, nebo relativně malá skupinka prospěchářů, kteří jsou ovšem totálně bez skrupulí a o to nebezpečnější. Muži se rozloučili, ještě se dohodli na krátkém setkání před pohřbem a šli si – zdatelně deprimovaní – každý po svém.

Na čerstvém vzduchu se Jílek cítil mnohem lépe. Cestou ke své švagrové Marii přemýšlel, jakým způsobem ji bude informovat o událostech posledních několika hodin. Bylo mu jasné, v jak nebezpečné situaci se sama nachází. Aby ji ještě více nezneklidnil, rozhodl se nezmiňovat o události v nemocnici.

Marii našel v kuchyni. Se zarudlýma očima a rukama bezmocně složenýma v klíně zírala nepřítomně do prázdna.

„Chci pryč, chci za Františkem,“ řekla a rozplakala se. Vlastně poprvé od smrti svého muže.

Konečně. Zbaví se strnulosti, která ji tak ochromuje, pomyslel si Jílek. Vzal mlčky její ruce do svých.

Po chvíli vstala, otřela si kapesníkem oči a zeptala se na děti. Aniž by počkala na odpověď, zopakovala: „Chci vědět, kde jsou moje děti.“

„Bud' ráda, že ještě úplně nechápou, co se vlastně stalo. Celodenní škola jim udělá dobře,“ odpověděl švagr a uvědomil si, že ji teď nemůže nechat samotnou a že bude muset zůstat až do pohřbu.

V žádném případě to pro něj nebylo lehké rozhodnutí. Během posledních pětadvaceti let, které strávil coby venkovský lékař v Rudě nad Moravou, se nikdy nestalo, aby své pacienty nechal na holičkách déle než několik dní, které sám potřeboval k vlastnímu vyléčení.

„Marie, co se stalo, je strašné, ale život jde dál. Máš před sebou těžký, ale úžasný úkol. Tví synové tě potřebují a dříve nebo později v nich Františka najdeš. Dají tvému životu smysl a budeš v nich mít oporu. Tu ztrátu ti nahradí, i když si to teď nedokážeš představit,“ řekl v psychologii zbláhlý lékař a doufal, že se Mariina křehovitost plynoucí ze zoufalství pomalu uvolní.

Měl pravdu. Zdálo se, že se probrala z letargie, začala přemýšlet prakticky a připravovat kávu. V tuto chvíli byla její největší starostí organizace pohřbu. Jílek se nabídl, že se spojí s pohřebním ústavem a vyřídí všechny potřebné formality. Ze vzorů smutečních parťáků, která byla k dispozici, vybral jediné, jež mělo kříž, na což zaměstnanec zareagoval poznámkou: „Dobové není, ale prosím.“ Mezitím přijela do Hradiště i jeho manželka Božena, energicky převzala vedení domácnosti a starala se o to, aby Marie nebyla se svým smutkem sama.

Jílek byl s psychickým stavem své švagrové docela spokojený, nemohl ale úplně vyloučit určitý druh manické psychózy.

O událostech na prosektuře se nesmí ani teď nic dovědět, myslel si a obával se otázek na toto téma. Neptala

se. Mrtvola pro ni byla pouze stvrzením tragické události, proti které se vnitřně vzepřela.

„Pozítí, to znamená v den pohřbu, dovezou Františka ze špitálu. Tak jsem to domluvil se známým, doktorem Hrobařem. Doufám, že souhlasíš,“ sdělil jí krátce a spadl mu kámen ze srdce, když jen pokrčila rameny a na nic se neptala.

Jako lékař byl Jílek zvyklý na to, že svým pacientům v jejich zájmu neříkal vždy úplnou pravdu. Také v tomto případě neměl problém použít účelovou lež. Naštětí Marii předem neinformoval o svém záměru být při ohledání. Jeho motivace byla jasná, nechtěl bezradné ženě přidělovat zbytečné starosti.

Její mrtvý manžel, který se vždy snažil, aby žila jako v bavlnce, by určitě souhlasil a ušetřil ji konfrontace se všemi případnými nebezpečími, jichž se stal nakonec sám obětí. I kdyby zemřel přirozenou smrtí, zemřel jako k smrti uštvaný muž, pomyslel si Jílek.

— — —

František musel tušit, že nebude žít dlouho, jinak by Marii v posledních letech nenutil do dálkového studia.

Dva roky studovala pedagogiku, psychologii a jiné potřebné, ale taky nepotřebné předměty jako historii dělnického hnutí, marxismus-leninismus, politickou ekonomii a ruštinu. Po dvou semestrech – bylo to vždy o prázdninách – se dálkoví studenti setkali v jednom univerzitním zařízení a pět týdnů se intenzivně připravovali na svou novou profesi učitele na základní škole.

Pro Františka, který doma pro své pracovní vyčerpání příliš nepomáhal, původně nepřicházelo v úvahu, aby

si jeho žena našla zaměstnání. Když ještě v Jablonci vyjádřila přání, že by ráda učila v mateřské škole, zamítl to s odůvodněním, že je dost vytížená starostmi o domácnost a děti a že se o materiální zajištění rodiny postará sám.

Když se přestěhovali do Hradiště, jeho názory se dost změnily, byl dokonce připravený postarat se o děti. Marie náhle viděla hodně věcí z jiné perspektivy a uvědomila si, že manželovo jednání určovala předtucha blízké smrti.

Čas plynul. Dům byl plný lidí, na které se Marie mohla spolehnout. Vedle Jílkových, jimž se doma starala o odrostlé děti hospodyně, trávil poslední dny před pohřbem v domě, ve kterém stále ještě probíhaly stavební úpravy, také Josef, bratr zemřelého, se svou rodinou. Všichni se snažili Marii pomáhat a uchránit ji před vším nepříjemným.

V sobotu dopoledne přivezli dva černě odění muži velmi nákladnou a již zatlučenou rakev, na kterou položili dva věnce. Obě stuhy měly jednotný nápis: *Zemřel za vlast a její socialistickou budoucnost.*

Doktor Jílek nechal postavit rakev s ostatky svého švagra na velký oválný stůl v hale a dohodl s muži termín odvozu. Pak požádal všechny přítomné, aby opustili místnost, a zamkl dveře. Pomocí páčidla za asistence nic netušícího Josefa otevřel rakev. Obrázek, který se oběma mužům naskytl, neměl s nebožtíkem pietně připraveným na poslední cestu nic společného. Lékař vyjádřil úlevu, týkající se obsahu rakve, povzdechem: „Bohudík, je to František.“

Mrtvola byla zabalena do stejného bílého prostěradla s nápisem Městská nemocnice Uherské Hradiště, ve

kterém byla ze špitálu odvezena. Vypadalo to, že jej do rakve jednoduše vyklopili.

„To určitě neudělali muži z pohřební služby,“ řekl Jílek spíš pro sebe než k Josefovi, který se snažil obrátit bratra na záda.

„Františkovi je to jedno, jak leží, a ostatní už ho stejně neuvidí. S bezvládným tělem je těžká manipulace, ani ve dvou nemáme šanci,“ pronesl zkušený patolog.

Poté, co přešel rukou po hrudi zemřelého, prohlásil: „Tušil jsem to, žádná stopa po otevření těla. Pitva nebyla provedena.“

Následně seznámil dosud nezasvěceného Josefa s celou anabází kolem bratrova skonu.

„Celé to divadlo mělo zabránit zjištění okolnosti úmrtí. Až dosud jsem měl o jeho přirozené smrti určité pochybnosti, nyní je mi to ale jasné. Teprve teď začne ta pravá hra. Potřebují zločin, proto by přirozené úmrtí nezapadalo do jejich programu. Skutečnou příčinu smrti se už nedozvíme, tito zločinci ale – a je jedno, jestli se jedná o vraždu nebo ne – poté, co celou věc překroutili, mají volné ruce pro běsnění v řadách potenciálních vrahů, které budou hledat a také najdou mezi svými odpůrci. Očekávám katastrofu a doufám, že aspoň nás ušetří.“

S těmito slovy a poté, co znovu zatloukl rakev a odstranil stuhy, odemkl dveře a opustil místnost. Marie vycítila, že se stalo něco zneklidňujícího, šla proto za ním, aby se zeptala, co se děje.

„V zásadě je všechno v pořádku. Až ten blázinec skončí, promluvíme si o některých detailech,“ snažil se ji Jílek uklidnit.

Pak šel do zahrady, aby se nadýchal čerstvého vzduchu a urovnal si myšlenky. Začalo mu docházet, do ja-

kých pochybných machinací se František za života – a dokonce i po smrti – dostal. Litoval, že Marii něco slíbil. Definitivně nabyl přesvědčení, že by se neměla ani v náznacích dovědět o ohrožení, ve kterém se její muž nacházel.

Marie se děsila pompézního pohřbu a raději by se někam schovala. Skutečnost překonala všechny její obavy. Ceremonie se zúčastnilo několik tisíc lidí s různou osobní motivací. Zatímco se ve městě stále ještě shromažďovali lidé, smuteční průvod se už táhl až ke hřbitovu, ležícímu na návrší za městem. Tvořili jej přátelé, žáci, absolventi, učitelský sbor a personál školy ze Zlína, Hradiště, ale také vzdáleného Jablonce, dále spolubojovníci z legií a několik partyzánů. Legionáři dokonce prokázali velkou odvahu v tom, že přišli v uniformách, které mocipáni, a především jejich sověšší *instruktoři* tolik nenáviděli.

U hrobu se hodně řečnilo. Promluvil zástupce starosty města Hradiště, ředitel obchodní akademie, který označil profesora Krepse za pedagoga, který určitě bude mít své místo v historii moderní pedagogiky, dále zástupce Svazu protifašistických bojovníků, a nakonec dokonce hodnostně nejvyšší legionář předal poslední pozdrav bratru a kamarádovi kapitánu Františku Krepsovi jménem v tu dobu už ilegální Československé obce legionářské.

Značný rozruch způsobil neohlášený řečník, který se představil jako vyslanec dosud neznámého Výboru pro revoluční rozvoj. Ve své řeči vychvaloval jemný smysl zemřelého pro politickou realitu, a především jeho schopnost rozeznat ve správný okamžik nové a progresivní. Podtrhl také jeho ochotu poskytnout veškeré své síly budoucnosti národa.

Většina smutečních hostů považovala tuto řeč za provokaci a rušila ji výkřiky jako *Přestaň – To jsou lži – Pryč s ním* a podobnými projevy protestu. Ještě než tento samozvaný řečník zmizel v davu, označil zemřelého za oběť *lokajů imperialismu*, kteří přišli na jeho angažovanost v nově se formující společnosti a chladnokrevně jej zavraždili.

Toto prohlášení vyvolalo obrovský rozruch. Většina na těch, kteří se protlačili až k hrobu, je označila jako neslychaně podlé nařčení. Někteří provokatéra pronásledovali, došlo k tlačenci, a dokonce i k jeho fyzickému napadení. Ohrožovaný reagoval slovy *To si odpykáte*, nebo dokonce *Vaše dny jsou sečteny*. V tom zmatku si pravděpodobně nikdo ze zúčastněných nevšiml osob, které se snažily všechno zpovzdálí nenápadně fotografovat.

Marie, jež stála spolu s dětmi u kraje hrobu, sledovala absurdní scénu bez zřetelného pohnutí. Chtěla jen pryč, navždy pryč od těchto událostí. Toužila po bezpečí, které nacházela jen u Františka, a přemýšlela o tom, že by byla ochotna zřít se i vlastního života.

Jílek, který ji pozoroval, tušil, co se jí odehrává v hlavě. Částečně proto, že ji chtěl ochránit před tísnícím se davem, ale především proto, aby ji vytrhl z jejích myšlenek, ji objal a se značnou silou si ji přitiskl na hrud. V tomto sevření, kdy jí musel působit fyzickou bolest, přišla k sobě a znovu se obrátila na děti, které se mezitím stáhly k hromadě hlíny vedle otevřeného hrobu.

Poté co se nezvanému řečníkovi podařilo utéct, byl znovu nastolen pořádek a ceremonie mohla pokračovat. Když kolem hrobu prošli poslední smuteční hosté

a rozloučili se se zemřelým hrstí hlíny, nebyla rakev už téměř vidět.

Spolu s ní zmizely i tělesné ostatky muže, jehož osudem bylo prožít *na jeden život až příliš*.